

H.Z. GHAZARYAN

**THE ORIGIN OF THE ARMENIAN, RUSSIAN AND ENGLISH
PRIMORDIAL PHRASEOLOGICAL UNITS**

The sources of the Armenian, Russian and English primordial phraseological units containing body names are considered. The stages of formation of the mentioned units are shown. It is mentioned that according to their origin, these units in the considered languages can be classified into several groups: 1. units coming from popular-physiological interpretations; 2. units which originate from folklore and different literary sources; 3. units originating from national customs, traditions and beliefs.

Keywords: primordial phraseological unit, linguistic thinking, stages of formation, source.

Phraseological units are very ancient in their origin. They are first formed in the spoken language and only later pass into the literary vocabulary when at some level of the language development, it becomes possible to make abstractions and use a word-combination as one word. As a consequence of this, the word-combination acquires a metaphoric meaning and becomes a phraseological unit. Though it is difficult to show at which stage of the language development a word combination has become a phraseological unit, we should mention the following three stages:

1. The first stage is the first application of the given combination with a changed meaning. It is rather difficult, if not impossible to find out who, when and where first applied this or that unit. A peculiar characteristic of this stage is that, having acquired a new meaning, the word-combination transfers to another semantic field.

2. At the second stage the following processes take place:

- The word-combination is fixed as a readily reproduced linguistic unit,
- The new meaning of the unit becomes widely used;
- The unit becomes a part of the language;
- A selection of the unit components takes place.

These processes take place not successively but parallelly.

3. The third stage is the stage of the finally developed unit.

It should be noted, however, that there may be certain phraseological units which have not passed all these stages, but have come into the languages as final units [1, 39-41].

These processes take place in most languages including the Armenian, Russian and English languages.

According to their origin the phraseological units in these languages can be classified into primordial units, borrowings, units originating from different extralinguistic spheres. In this article we will consider the sources of primordial phraseological units in the languages mentioned above.

Primordial phraseological units constitute the great majority of the phraseological stock of the language. By primordial units we mean the ones which have originated in the given language, are typical of the linguistic thinking of the people speaking that language and have the structural and grammatical characteristics of that language. An inexhaustible source of primordial phraseological units in the languages considered is the spoken language with all the spheres of its application. The outer world is reflected in the language. Each phenomenon and each idea is expressed by adequate words, people can compare and contrast different phenomena and find similarities or differences between them. These comparisons and contrasts become sources of primordial phraseological units. The spheres of life, serving as source of these units are so numerous and so diverse that, in this paper, we will consider only some of the most important and interesting of them:

- a) Popular-physiological interpretations;
- a) Folklore and literature;
- b) National customs, traditions and beliefs.
- a) **Popular-physiological interpretations.**

Based on their centuries-old observations and experience, people have always tried to interpret the physiological processes taking place in a human organism. Thus for instance, they have noticed that when one is angry his eyes are filled with blood, healthy people look pink, or when one is surprised, one's mouth opens wide, etc. These observations have resulted in the formation of some phraseological units like: **արյունը աչքերը կոխել** (be very angry) – *Ես էս թուք ու մուրը կոպ չեմ կարող պալ, արինն աչքերս կոխել ա* [2, 116], **кровь с молоком** (be very healthy) – *Где же твои волосы?, как шелк были! – проговаривала она сквозь слезы, глаза светились, словно две звездочки, щеки – кровь с молоком; весь ты был как наливное яблочко!* [3, 269], **one's mouth dropped open** (to be astonished)– *Bolland's mouth had dropped wide open, her dreamy eyes well fixed upon eternity* [4, 192], etc. But sometimes there has been no opportunity for such observations. How could people conclude that one's liver or heart burst because of the experienced strong fear, or one's blood spoils when one is angry, etc. In this case, people, knowing the phenomenon and its interpretation, have made a linguistic generalization and have achieved a comprehension of the moral meaning of the phenomenon based on its physiological perception [5, 66-67], thus giving birth to such phraseological units as **սիրտը սև** (to be very sad) – *Դողում է պաղ նրա ձենից իմ սիրտը սև ու փխուր* [6, 170], **լեղին / սիրտը ճաքել / ջուր կտրել** (to be frightened) – *Նազարը, որ վազրին*

չի փեսնո՞ւմ, լեղին ջուր է կտրում [7, 220], **кровь бросилась в голову** (be furious)- *Кровь бросилась в голову старика и залила его щеки; он вздрогнул* [8, 192], **кровь стынет / леденеет** (to be very frightened, excited) – *И нынче – божже! - стынет кровь. Как только вспомню взгляд холодный* [9, 226], **look with an evil eye** (to wish sb misfortune) – *Before she comes here, say nothing about her to the doctor because he will look with an evil eye on any nurse of my providing* [10, 360], **one's heart is broken** (one is disappointed) – *It must be that my heart is broken* [11, 377], etc. Sometimes, people do not want to name the phenomenon. In this case, they mention its physiological nature: **արյունը տաք** (bad-tempered) – *Առաջ հնչում էիր մաքուր, Որպես աղոթք իմ հոգում, Որպես սիրո նախանձ ու հուր՝ Տաք արյունս բորբոքում* [12, 127], **լեզուն կապ ընկնել / կապվել** (be frightened) - *Ի՞նչ պափասխան, սարսափից մարդու ու կնկա լեզուն կապվում է, մնում են տեղները քարացած* [7, 189], **քթից / քթեն դուրս գալ** (not to enjoy) – *Ա՛յ, քթեմեն դուս գա էն հացը, ինչ մարթ ձիր հացն ուտե, հըա՛* [13, 27], **գլխին սև ձյուն մաղվել** (become very unhappy) – *Էս ինչ սև ձյուն էր մաղվալ գլխուս ..., ասում էր Մեմիկ խաթունը և զարնում ծնկները* [14, 325], **в глазах темнеет** (lose consciousness) – *У меня дух занимается и темнеет в глазах, когда я с ней заговариваю* [8, 148], **длинный язык** (a person who talks too much) – *Впрочем, все побаивались его длинного и грязного языка* [8, 198], **брать под нготь** (to command) – *Он прибрал всех своих подчиненных под нготь, связывать по рукам и по ногам* (not to allow to act) – *Да вы опомнитесь, Петр Петрович, это вы нас по рукам и по ногам связали, а не мы вас* [15, 290], **break sb's heart** (upset sb) – *She's waited on you faithfully. It would break her heart if you gave her up now* [11, 346], **have a foot in both camps** (serve both parts) – *He can't be trusted as he has a foot in both camps, lose face (lose one's reputation) – *He has done nothing to lose face, turn on one's heels* (turn round and go away) – *Then he turned upon his heel and shut her out into the night* [11, 198], **keep an eye on sb** (follow sb very carefully) – *I'll keep my eye on you through the window to see you don't go away* [11, 558], etc.*

b) Folklore and literature.

Another important source of phraseological units is the folklore including the sayings, proverbs and tales. Some phraseological units, being parts of the mentioned folklore elements, do not preserve their previous meaning, and their new meanings do not allow to find the main source. In some other cases phraseological units can arise as a consequence of abbreviation of the proverbs and sayings. Fairy tales are another source of phraseological units. Many concepts frequently used in them enter the living language acquiring a generalized meaning. It should be mentioned that we often come across these units in the works by different writers. Here are several units coming from the folklore: **պոռոշը ճաքել** – *Էս որ փեսեն լսում է, վախից քիչ է մնում պոռոշը ճաքի* [7, 228], **կուժն ու կուլան մեկի գլխին կոտրել** (lay/put the whole blame on sb)

– Քո բանը բուրդ է խեչան, ասում եմ կուժն ու կուլան քու գլխին պտի կուտրեն [16, 180], **գլխին գելի ավետարան կարդալ** (give sb advice which is not followed) – Մի առավոտ քերով քերհանա, դուռը բաց արեց, մտավ տուն ու սկսեց գլխիս գիլի ավետարան կարդալ [2, 211], **հոնքը շինելու տեղ աչքը հանել** (to spoil sth while repairing sth else) – Դավիթ Բեկը հոնքերն ավելի խտացրեց «Հոնքը շինելու տեղ աչքը կթափենք» – մտածում էր նա [17, 161], **blue beard** (a wife-killer), etc.

Some other phraseological units have come into the language from the works by different writers. It should be mentioned that earlier some of those units may have been used in the spoken language. They enter the language, become widely used and quite common. Thus for instance, **ճակատը ցած** (disappointed) (H. Toumanyant) – Եվ մենք խորտակված՝ մեր կյանքի ծեղից: Անհույս ու դալուկ, ճակատներս ցած [12, 205], **the cynosure of all eyes** (centre of attention) (J. Milton) - ... *Where perhaps some beauty lies, the cynosure of neighbouring eyes* [18, 194], **the green-eyed monster** (jealousy) (W. Shakespeare) – *O beware my lord, of jealousy It is the green-eyed monster which doth mock* [19, 44], **have an itching palm** (be a bribe-taker) (W. Shakespeare) – *Let me tell you Cassius, you yourself are much condemn'd to have an itching palm* [19, 5].

The Bible is a very important literary source of phraseological units used by all Christian peoples including the carriers of the languages considered. These units are similar and it is impossible to determine whether they have been borrowed or have originated in each language independently. Taking into consideration the popular nature of the Bible, it can be presumed that some of the units have arisen independently. Here are some examples: **մատների արանքով նայել** (not to pay enough attention) – Արել է, սխալ է գործել Լևոնս ... ու ես էլ նրան շատ սիրելուս պարծառով աչք եմ փակել, մատների արանքով եմ նայել ու տունս քանդել [20, 395], **ձեռքերը լվալ** (escape from responsibility, give up sth) – Յիս ձեռս լվացիլ իմ, Սալոմե, կնգդերանց բանումը չիմ խառնվում [13, 436], Ես ուզում եմ, որ Սմբատին էսօր մի տեսակ հասկացնեն, որ ինձանից ձեռը լվանա [2, 102], **աջ ձեռքը չպետք է իմանա ձախի գործը** (one must help without expecting gratefulness) – Գուր ունիս և զոհում ես քեզ առանց գիտենալու, ինչպես մեր տեր Հիսուսն է ասում աջ ձեռքը պիտի չիմանա ձախի գործը [21, 406], **умывать руки** (escape from responsibility) – *Петр Иванович сделал все, что мог, и теперь умывает руки* [3, 225], **от (всего) сердца** (from the bottom of one's heart) – *Знаю, вы горды ... но я говорю искренне, от сердца* [8, 417], **lay violent hands on oneself** (commit a suicide) – *There was nothing else for him to do but lay violent hands on himself*, **heap coals of fire on sb's head** (shame sb) – *Oh! Mamma, you're too kind to me! I don't deserve it, it's like heaping coals of fire on my head after the way I've gone on* [11, 368], **wear one's heart upon one's sleeve** (show one's feelings) – *Admit – oh! freely – that she, Fleur Mont, was undisciplined; still, she hadn't worn her heart upon her sleeve* [22, 271], etc.

c) National customs, traditions and beliefs.

There are certain phraseological units which originate from national traditions, customs and beliefs. The historical conditions are of utmost importance. The people's lifestyle, and their world outlook change, but the language continuous to keep the previous perceptions as phraseological units. Some of these units are: **ծեռ(ք) տալ** (shake hands in agreement, to harm sb) – *Երկու կողմերը իրար ծեռք փվեցին ի նշան համաձայնության: Ձեռ չենք փա, սեպուհ, բայց եթե մեկնումեկին դիպան, մինչև վերջին մարդս կփչանանք, կսրբե՛նք ամեն ինչ, վկա աստված կենդանի* [23, 404], **ականջը ծվալ / խոսել** (guess that one is being spoken about) – *Քիչ մը առաջ, նշանփութի ըրինք, կենացդ ալ գավաթ պարպեցինք ... ականջդ չխոսեցա՞վ* [24, 326], **անցավ գլուխը ավետարանի տակ դնել** (get into a difficult situation) – *Մե՞նք ինչու՞ ենք անցավ գլուխներս դնում ավետարանի տակ* [23, 256], **an evil eye** (causing misfortune) – *I am afraid of that woman, she has an evil eye*, **просить руки** (ask sb to marry oneself) – *Объяснение необходимо: ведь вы мне позволили просить у маменьки вашей руки.* [3, 121], **pay through the nose** (to pay a lot more) – *Though it was all tied up, that fellow would milk the settlements somehow, and make his family pay through the nose to keep him out of bankruptcy or even perhaps gaol!* [25, 128].

Investigating the sources of primordial phraseological units in Armenian, Russian and English, we can state that:

1. The formation of most phraseological units takes place in several stages, however, there are units that have come into this or that language as final units;
2. In all the three considered languages, the great majority of phraseological units are primordial units whose source is the spoken language with all the spheres of its application;
3. The great majority of primordial units are peculiar to this or that language. However in the considered languages there are many units which have their equivalents in the other languages. Some of these phraseological units are borrowings from the other languages while some others have arisen in different languages independently. The existence of these independently arisen equivalents speak about the similarities of the linguistic thinking of the people speaking those languages (despite the fact that these units are sometimes expressed by different words).

REFERENCES

1. **Բեդիրյան Պ.**, Ժամանակակից հայերենի դարձվածաբանություն.– Ե., «Լույս» հրատ., 1973.– 221 էջ:
2. **Պողոջան Պ.**, Հացի խնդիր. – Ե., «Հայաստան» հրատ., 1968.– 384 էջ:
3. **Гончаров И. А.** Обыкновенная история.– М.: Худ. лит., 1968. – 311 с.

4. **Cronin A.J.** The Citadel.- M., 1957.- 449 p.
5. **Գևորգյան Ե.,** Հայերենի դարձվածքները.- Ե., «Երևանի համալս.» հրատ., 1969.- էջ 66-67, 136 էջ:
6. **Թումանյան Հ.,** Երկերի լիակատար ժողովածու, հատ. 1-10.- Ե., ՀՀ ԳԱԱ հրատ., 1991.- Հ. 2 - 637 էջ:
7. **Թումանյան Հ.,** Երկերի լիակատար ժողովածու, հատ. 1-10.- Ե., ՀՀ ԳԱԱ հրատ., 1994.- Հ. 5 - 820 էջ:
8. **Достоевский Ф.М.** Бедные люди. Униженные и оскорбленные.- М., 1974. - 496 с.
9. **Пушкин А. С.** Поэмы, худ. лит.- М., 1982. - 285 с.
10. **Collins W.** The Woman in White. -USA, 1934. - 569 p.
11. **Cronin A.J.** Hatter's Castle, "FL. Publ. House". -M., 1963. - 668 p.
12. **Թումանյան Հ.,** Երկերի լիակատար ժողովածու, հատ. 1-10.- Ե., ՀՀ ԳԱԱ հրատ., 1988.- Հ. 1 - 694 էջ:
13. **Սունդուկյան Գ.,** Երկեր, -Ե., «Սովետ. գրող» հրատ., 1984. - 867 էջ:
14. **Թորթովենց Վ.,** Երկեր 3 գրքով. -Ե., 1988, գիրք 1. -533 էջ:
15. **Достоевский Ф.М.** Преступление и наказание. -М., 1983. - 527 с.
16. **Ջորջան Ս.,** Երկերի ժողովածու, Հ. 1-2, Խ. Հ. 1. -Ե., 1960.- 474 էջ:
17. **Խանզադյան Ս.,** Մխիթար Ապարապետ, հ. 1-2, հ. 1. - Ե., 1965.- 396 էջ:
18. **Кунин А.В.** Англо-русский фразеологический словарь. -М.: Русский язык, 1984. - 941 с.
19. **Shakespeare W.,** Selections. -Paris, 1930. - 298 p.
20. **Ջարյան Ն.,** Հացավան.- Ե., 1947. - 450 էջ:
21. **Խահալյան Ա.,** Երկերի ժողովածու 6 հատորով, Հ. 3. - Ե., «Հայաստան» հրատ., 1975. - 479 էջ:
22. **Galsworthy J.** The Swan Song "FL Publ. House"- M., 1956. - 354 p.
23. **Դեմիրճյան Դ.,** Վարդանանք. - Ե., 1987. - 1003 էջ:
24. **Օսյան Ե.,** Երկերի ժողովածու. -Ե., 1935. - 804 էջ:
25. **Galsworthy J.,** In Chancery, "Prog. Publ.". -M., 1955. - 302 p.

Հ.Զ. ՂԱԶԱՐՅԱՆ

ՀԱՅԵՐԵՆԻ, ՌՈՒՍԵՐԵՆԻ ԵՎ ԱՆԳԼԵՐԵՆԻ ԲՈՒՆ ԴԱՐՁՎԱԾՔՆԵՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

Դիտարկվում են հայերենի, ռուսերենի և անգլերենի՝ մարմնի մասերի անվանումներ պարունակող բուն դարձվածքային միավորների առաջացման աղբյուրները: Յուրյն տրվում նշված միավորների ձևավորման փուլերը: Նշվում է, որ դիտարկվող լեզուներում, ըստ ծագման, դարձվածքային միավորները կարող են դասակարգվել ըստ հետևյալ խմբերի՝ 1) միավորներ, որոնք ծագում են ժողովրդական-բնախոսական մեկնաբանություններից, 2) միավորներ, որոնք սերում են բանահյուսությունից և գրական տարբեր աղբյուրներից, 3) միավորներ, որոնք ծագում են ազգային սովորույթներից, ավանդույթներից և հավատալիքներից:

Առանցքային բառեր. բուն դարձվածքային միավոր, լեզվամտածողություն, ձևավորման փուլեր, ծագման աղբյուր:

Ա.Յ. ԿԱԶԱՐՅԱՆ

ПРОИСХОЖДЕНИЕ АРМЯНСКИХ, РУССКИХ И АНГЛИЙСКИХ ИСКОННЫХ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ

Рассматриваются источники исконных армянских, русских и английских фразеологизмов с компонентами частей тела. Показаны стадии образования указанных единиц. Указано также, что по происхождению эти фразеологические единицы в рассматриваемых языках могут быть классифицированы в следующие группы: 1) единицы, исходящие из народно-физиологических интерпретаций; 2) единицы, исходящие из фольклора и разных литературных источников; 3) единицы, исходящие из национальных обычаев, традиций и поверий.

Ключевые слова: исконная фразеологическая единица, языковое мышление, стадии формирования, источник.

ՀՏԴ 81'364.2

Լ.ՈՒ. ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ

ԴԱՐՁՎԱԾԱՅԻՆ ՆՈՐԱԿԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆԻ «ԾԱՌԵՐԸ» ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՈՒՄ

Քննվում են «Ծառերը» ժողովածուում առկա դարձվածային նորակազմությունները (դարձվածքներ, դարձվածային կապակցություններ ու արտահայտություններ), որոնք կազմված են խոսակցական և գեղարվեստական ոճում հայտնի դարձվածքների հենքով՝ նմանողության, հականշության և հոմանշության սկզբունքով:

Առանցքային բառեր. դարձվածք, նորակազմություն, խոսակցական ոճ, բարբառ, գեղարվեստական ոճ, դարձվածային հոմանիշ, դարձվածային հականիշ, դարձվածային նմանություն:

Հրանտ Մաթևոսյանի ստեղծագործությունը գրականագիտական շրջանակներում եղել է բանավեճերի առարկա: Իսկ «... վեճ կարող են առաջացնել գրականության համար այնքան էական, բայց սկզբնապես անսովոր երկերը, որոնց մեջ կարելի է տեսնել գրական նոր մտածողության և ոճի նշաններ» [1]: Հ. Մաթևոսյանի անսովոր լեզվամտածողությունը, բարդ ոճը, լեզվական ավանդույթների շրջանցման իրողությունը, հեղինակային խոսքի ոճական մերձեցումը կամ գրեթե միաձուլումը հերոսների խոսքին, գրական երկի լեզվի գերհագեցումը ժողովրդախոսակցական բառապաշարով. - այս ամենը չէին կարող անտարբեր թողնել նաև լեզվաբաններին:

Հիրավի, ամեն մի լեզվական նորույթ ինքնահաստատման դժվարին ճանապարհ է անցնում: Այն նախապես մտնում է լեզվամտածողության հնոց, բազմաթիվ